

Pamięć o stanie wojennym w czterdziestą rocznicę jego wprowadzenia

Znak jakości przyznany CBOS przez
Organizację Firm Badania Opinii i Rynku na rok 2020/21

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Świętojerska 5/7, 00-236 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

W tym roku mija czterdzieści lat od wprowadzenia w Polsce stanu wojennego. Konsekwencją tego wydarzenia była dekada marazmu, utraconych przez Polaków nadziei i szans, wewnętrznej i zewnętrznej emigracji wielu spośród zaangażowanych w dziesięciomilionowy ruch „Solidarność”. Coraz mniej Polaków zna te wydarzenia z własnego doświadczenia, coraz mniej pamięta je bezpośrednio, jeszcze mniej jest w stanie odtworzyć wewnętrzną i zewnętrzną złożoność ówczesnej sytuacji. Dla kolejnych młodych pokoleń zmierzch epoki PRL i wprowadzenie stanu wojennego jest już tylko jednym z wielu wydarzeń historycznych, znanych co najwyżej z opowieści rodziców lub dziadków, albo z przekazów kulturowych, zapewne częściej z filmów komediowych, takich jak „Miś” czy „Rozmowy kontrolowane”, rzadziej dramatycznych, np. „Człowiek z żelaza”, „Wałęsa” czy „Ostatni prom”.

W listopadowym sondażu¹ po raz kolejny zapytaliśmy Polaków o ocenę zasadności wprowadzenia stanu wojennego, poprosiliśmy ich także o opinie na temat motywów, jakimi kierowali się ówczesnie rządzący, decydując się na ten krok polityczny. Rozpoczęliśmy jednakże, podobnie jak pięć i dziesięć lat temu, od otwartego pytania o datę wprowadzenia stanu wojennego.

PAMIĘĆ O 13 GRUDNIA 1981 ROKU

Niespełna połowa dorosłych Polaków pamięta dokładną datę wprowadzenia stanu wojennego, czyli 13 grudnia 1981 roku (47%), prawie jedna piąta (19%) w ogóle nie zna tej daty. Wśród osób, które nie pamiętały tej daty w całości, najczęściej wymieniane było zestawienie dnia i miesiąca – 13 grudnia

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (379) przeprowadzono w ramach procedury mixed-mode na reprezentatywnej imiennej próbie pełnoletnich mieszkańców Polski, wylosowanej z rejestru PESEL.

Każdy respondent wybierał samodzielnie jedną z metod:

- wywiad bezpośredni z udziałem ankietera (metoda CAPI),
- wywiad telefoniczny po skontaktowaniu się z ankieterem CBOS (CATI) – dane kontaktowe respondent otrzymywał w liście zapowiednim od CBOS,
- samodzielne wypełnienie ankiety internetowej, do której dostęp był możliwy na podstawie loginu i hasła przekazanego respondentowi w liście zapowiednim od CBOS.

We wszystkich trzech przypadkach ankieta miała taki sam zestaw pytań oraz strukturę. Badanie zrealizowano w dniach od 4 do 14 listopada 2021 roku na próbie liczącej 1100 osób (w tym: 56,1% metodą CAPI, 29,8% – CATI i 14,1% – CAWI).

CBOS realizuje badania statutowe w ramach opisanej wyżej procedury od maja 2020 roku, w każdym przypadku podając proporcję wywiadów bezpośrednich, telefonicznych i internetowych.

(11%), nieco rzadziej pamiętano miesiąc i rok – grudzień 1981 (8%). Spośród osób pamiętających prawidłowo tylko jeden element tej daty najczęściej przywoływano datę dzienną – 13 (8%), dwa razy rzadziej tylko miesiąc – grudzień czy wyłącznie rok – 1981 (po 4% wskazań).

W grupie powyżej 44 roku życia datę wprowadzenia stanu wojennego pamięta ponad połowa badanych (od 53% w grupie najstarszych respondentów do 64% w wieku 55–64 lata), wśród najmłodszych ankietowanych, do 34 roku życia, zaledwie około jednej czwartej (24% w grupie od 18 do 24 roku życia i 27% w grupie 25–34 lata). Spośród najmłodszych badanych, do 24 roku życia, niespełna połowa w ogóle nie kojarzy tej daty (48%), w grupie o dekadę starszej (od 25 do 34 roku życia) odsetek ten wynosi 45%.

Datę wprowadzenia stanu wojennego częściej pamiętają osoby mieszkające w miastach – w tym wyjątkowo dobrze mieszkańcy największych (58%) i najmniejszych miast (59%) – niż na wsi (39%). Lepiej znają ją też osoby z wykształceniem wyższym (61%), zaś najsłabiej respondenci z wykształceniem podstawowym lub gimnazjalnym (39%).

W 2016 roku znajomość daty wprowadzenia stanu wojennego była liczona w nieco inny sposób niż obecnie (oddzielnie liczono frekwencje dla daty dziennej, miesięcznej i rocznej). Stosując tę samą metodę badania co wcześniej, można stwierdzić, że w stosunku do 2016 roku minimalnie wzrósł odsetek osób w ogóle nieznających daty wprowadzenia stanu wojennego. Natomiast znajomość pełnej daty w porównaniu z wynikiem sprzed pięciu lat zupełnie się nie zmieniła, jest zaś wyraźnie słabsza niż dziesięć lat temu².

O MOTYWACH WPROWADZENIA STANU WOJENNEGO

Im dalej od daty wprowadzenia stanu wojennego, tym bardziej krytyczne stają się oceny zasadności tego kroku. Jeszcze w pierwszej dekadzie XXI wieku większość Polaków była przekonana, że ta decyzja była słuszna, bo – jak można się domyślać – uzasadniała ją ówczesna sytuacja geopolityczna. Jedna czwarta badanych uważała wprowadzenie stanu wojennego za posunięcie nieuzasadnione i błędne.

W kolejnej dekadzie ubyło osób wierzących, że było to posunięcie uzasadnione i słuszne, a przybyło opinii krytycznych. Choć proporcje głosów nieco się wyrównały, to jednak nadal utrzymywała się przewaga respondentów oceniających – zgodnie z interpretacją ogłaszających stan wojenny – że jego

² Brak zmian w ciągu ostatnich pięciu lat nie musi oznaczać trwałości świadomości historycznej Polaków, ale może być w jakiejś części skutkiem wprowadzonej w międzyczasie z powodu pandemii zmiany sposobu realizacji badania. O ile w 2016 roku wszystkie ankiety były realizowane w trakcie wywiadów bezpośrednich, podczas których badani mogli polegać tylko na swojej pamięci, o tyle obecnie część ankiet respondenci wypełniają sami przez internet, a zatem mają możliwość sprawdzenia tego rodzaju danych w innych źródłach.

wprowadzenia w 1981 roku nie można było uniknąć ze względu na możliwą ingerencję sił zewnętrznych.

Na początku trzeciej dekady XXI wieku, po czterdziestu latach od tego wydarzenia, opinie Polaków się odwróciły – nieco większy jest odsetek osób uznających, że wprowadzenie stanu wojennego było nieuzasadnione i błędne (37%), niż uważających, że w ówczesnej sytuacji politycznej było to posunięcie słuszne (33%).

TABELA 1

Jak z perspektywy minionych lat ocenia Pan(i) decyzję o wprowadzeniu stanu wojennego w naszym kraju? Czy, Pana(i) zdaniem, była to decyzja:	Wskazania respondentów według terminów badań											
	XII 1994		XI 1996		XI 2001		XI 2011		XI 2016		XI 2021	
	w procentach											
– zdecydowanie słuszna	22	54	20	54	16	51	14	44	9	41	6	33
– raczej słuszna	32		34		35		30		32		27	
– raczej niesłuszna	13	23	14	30	13	25	21	34	20	35	22	37
– zdecydowanie niesłuszna	10		16		12		13		15		15	
Trudno powiedzieć	23		16		24		22		24		30	

Wiek, wykształcenie, płeć, a także w pewnym stopniu miejsce zamieszkania są czynnikami wpływającymi na poglądy na temat słuszności wprowadzenia stanu wojennego. Kobiety, choć mniej zorientowane w tej kwestii i częściej nieudzielające odpowiedzi na to pytanie, nieco częściej niż mężczyźni uznają wprowadzenie stanu wojennego za słuszne (36% kobiet i 30% mężczyzn), rzadziej natomiast stwierdzają, że jego ogłoszenie było nieuzasadnione (30% kobiet wobec 45% mężczyzn). Wśród młodszych respondentów poniżej 35 roku życia wyraźnie dominuje przekonanie, że stan wojenny był niesłusznie wprowadzony (zob. tabela aneksowa 2). Taka opinia przeważa również w grupie o dekadę starszej, od 35 do 44 roku życia, czyli wśród badanych urodzonych niedługo przed lub kilka lat po wprowadzeniu stanu wojennego, między 1976 a 1986 rokiem (38%). Jednocześnie sporo jest wśród nich wątpliwości co do tej kwestii – 33% z nich sądzi, że wprowadzenie stanu wojennego było jednak zasadne. Natomiast w grupie respondentów po 44 roku życia lekko przeważa opinia, że stan wojenny był nieunikniony i słusznie go wprowadzono. Ciekawe, że najsilniej są o tym przekonane osoby w wieku 45–54 lata, a więc te, których dzieciństwo i wczesna młodość przypadły na okres stanu wojennego.

O tym, że wprowadzenie stanu wojennego było uzasadnione, przekonane są w większej części osoby z wykształceniem podstawowym lub gimnazjalnym oraz zasadniczym zawodowym. Respondenci ze średnim wykształceniem mają podzielone zdanie na ten temat (34% jest za tym, że jego wprowadzenie było słuszne, a 36% – niesłuszne). Natomiast wśród osób z wyższym wykształceniem odsetek osób przekonanych, że nie była to słuszna decyzja, jest niemal dwa razy większy niż myślących przeciwnie (odpowiednio 45% i 25% głosów).

Decyzję o wprowadzeniu stanu wojennego za uzasadnioną uznają w większej części mieszkańcy wsi, natomiast mieszkańcy miast, w tym szczególnie największych liczących 100 tys. i więcej mieszkańców, mają przeciwne zdanie na ten temat. Wśród mieszkańców największych aglomeracji (500 tys. i więcej mieszkańców) ponad połowa (51%) uważa, że jego wprowadzenie było niesłuszne, zaś jedna piąta (20%) uznaje tę decyzję za słuszną.

W grupach społeczno-zawodowych w zasadność wprowadzenia stanu wojennego najczęściej wierzą rolnicy (54%), emeryci (45%) i robotnicy niewykwalifikowani (40%), osoby bezrobotne mają podzielone zdanie na ten temat (42% oceniających tę decyzję jako słuszną wobec 39% sądzących, że było ona niesłuszną). Natomiast za krok nieuzasadniony najczęściej uważają ją osoby pracujące na własny rachunek (52%), uczniowie i studenci (49%) oraz kadra kierownicza i specjaliści z wyższym wykształceniem (47%).

Pewne zróżnicowania w ocenach stanu wojennego pojawiają się także w zależności od deklarowanych poglądów politycznych. Choć odsetki przekonanych, że jego wprowadzenie było uzasadnione, wśród osób o poglądach prawicowych i lewicowych są podobne (odpowiednio 31% i 34%), to jednak jednoznaczne potępienie tego kroku łatwiej przychodzi tym pierwszym (50% wobec 41%).

W elektoratach partii politycznych w zasadność wprowadzenia stanu wojennego wierzą wyborcy Lewicy oraz – mniej zdecydowanie – PSL, a także wyborcy niezdecydowani. Podzielone opinie na ten temat mają sympatycy KO oraz osoby niewybierające się na wybory. Natomiast jako niesłuszną oceniają tę decyzję zwolennicy Konfederacji, Polski 2050 oraz PiS.

TABELA 2

Elektoraty partii politycznych	Jak z perspektywy minionych lat ocenia Pan(i) decyzję o wprowadzeniu stanu wojennego w naszym kraju? Czy, Pana(i) zdaniem, była to decyzja:		
	słuszną	niesłuszną	Trudno powiedzieć
	w procentach		
Lewica (Nowa Lewica – dawniej SLD, Wiosna, Lewica Razem, PPS)	42	27	31
Koalicja Obywatelska (Platforma Obywatelska, Nowoczesna, Inicjatywa Polska, Zieloni)	40	41	19
Prawo i Sprawiedliwość (wraz z Solidarną Polską i Partią Republikańską)	36	48	16
Polskie Stronnictwo Ludowe - Koalicja Polska (Polskie Stronnictwo Ludowe, UED)*	34	28	38
Polska 2050 Szymona Hołowni	28	43	29
Konfederacja Wolność i Niepodległość (KORWiN, Ruch Narodowy, Braun)	11	54	35
Niezdecydowani wyborcy	35	29	36
Niegłosujący	31	28	41

* Ze względu na niską liczebność wyborców w próbie deklaracje tego elektoratu należy interpretować z ostrożnością.

Pewnej ewolucji uległy również opinie na temat motywów, jakimi kierowały się ówczesne władze PRL przy wprowadzaniu stanu wojennego. Obecnie dwie piąte badanych (40%) uważa, że podejmując taką decyzję ówczesnie rządząca partia chciała przede wszystkim utrzymać się przy władzy i nie dopuścić do obalenia systemu politycznego PRL. Jedna trzecia (33%) jest zdania, że ważnym motywem była także chęć zlikwidowania niezależnych związków zawodowych, w tym przede wszystkim NSZZ „Solidarność”, czyli ówczesnej opozycji. Niewiele mniejszy odsetek (32%) sądzi, że chodziło także o powstrzymanie akcji strajkowych. Na dalszym planie pozostały jeszcze: uniknięcie obcej interwencji (27% wskazań), możliwego rozlewu krwi i wojny domowej (22%), a także uspokojenie sytuacji i zaprowadzenie porządku (20%).

TABELA 3

Dlaczego, Pana(i) zdaniem, wprowadzono stan wojenny?	Wskazania respondentów według terminów badań	
	XI 2016	XI 2021
	w procentach	
PZPR chciała utrzymać się przy władzy, nie chciała dopuścić do obalenia systemu	38	40
W celu uniknięcia obcej interwencji	34	27
Aby zlikwidować „Solidarność”, opozycję	31	33
Aby uniknąć rozlewu krwi, wojny domowej	30	22
Aby powstrzymać strajki	30	32
Aby uspokoić sytuację, wprowadzić porządek	22	20
Z innych powodów	1	2
Trudno powiedzieć	12	17

Procenty nie sumują się do 100, ponieważ badani mogli wybrać więcej niż jedną odpowiedź

W stosunku do pomiaru sprzed pięciu lat wzrosły odsetki odpowiedzi dostrzegających uzasadnienie wprowadzenia stanu wojennego w wewnętrznej polityce ówczesnej rządzącej partii – utrzymanie się przy władzy przez PZPR i niedopuszczenie do obalenia systemu politycznego, chęć zlikwidowania „Solidarności” i powstrzymanie akcji strajkowych (we wszystkich przypadkach wzrost o 2 punkty procentowe). Natomiast zmniejszyło się znaczenie motywów znajdujących uzasadnienie tego kroku w zewnętrznych zagrożeniach oraz politycznych i gospodarczych uwarunkowaniach – uniknięcie możliwego rozlewu krwi i wojny domowej (spadek o 8 punktów), zapobieżenie obcej interwencji (spadek o 7 punktów), a także uspokojenie sytuacji i zaprowadzenie porządku (spadek o 2 punkty). Nieco więcej osób niż pięć lat temu nie potrafiło odpowiedzieć na to pytanie (wzrost o 5 punktów).

Osoby wierzące w polityczną zasadność wprowadzenia w ówczesnych warunkach stanu wojennego najczęściej pozostają przekonane, że gen. Wojciech Jaruzelski, ogłaszając stan wojenny, zapobiegł interwencji ZSRR i wojsk Układu Warszawskiego (48% wskazań), unikając tym samym rozlewu krwi i wojny domowej (41%). Pozostałe motywy miały ich zdaniem mniejsze znaczenie. Natomiast respondenci wątpiący w słuszność tego kroku najczęściej sądzą, że wprowadzając stan wojenny, PZPR chciało przede wszystkim nie dopuścić do zmiany systemu politycznego i utrzymać władzę oraz monopol na rządzenie (63% wskazań), pozbyć się opozycji, czyli przede wszystkim zlikwidować NSZZ „Solidarność” (51%), a także powstrzymać strajki (42%). W zagrożenie obcą interwencją wierzy tylko 14% badanych uznających wprowadzenie stanu wojennego za posunięcie nieuzasadnione i niesłuszne, zaledwie 13% tej grupy uznaje za możliwe w ówczesnym czasie zagrożenie konfliktem prowadzącym do wojny domowej i rozlewu krwi.

TABELA 4

Dlaczego, Pana(i) zdaniem, wprowadzono stan wojenny?	Jak z perspektywy minionych lat ocenia Pan(i) decyzję o wprowadzeniu stanu wojennego w naszym kraju? Czy, Pana(i) zdaniem, była to decyzja:		
	słuszna	niesłuszna	Trudno powiedzieć
PZPR chciała utrzymać się przy władzy, nie chciała dopuścić do obalenia systemu	24	63	29
W celu uniknięcia obcej interwencji	48	14	18
Aby zlikwidować „Solidarność”, opozycję	22	51	22
Aby uniknąć rozlewu krwi, wojny domowej	41	13	13
Aby powstrzymać strajki	28	42	23
Aby uspokoić sytuację, wprowadzić porządek	30	17	14
Z innych powodów	0	2	3
Trudno powiedzieć	5	6	43

Procenty nie sumują się do 100, ponieważ badani mogli wybrać więcej niż jedną odpowiedź

Wraz z upływem czasu zmieniają się oceny wydarzenia sprzed czterdziestu lat, którym było wprowadzenie stanu wojennego. Jego ocena jest coraz bardziej krytyczna, zanika podejsie wyrażające zrozumienie dla tej decyzji, rzadziej uznawane są argumenty dotyczące uwarunkowań zewnętrznych ówczesnej sytuacji. Starsi, którzy świadomie przeżyli ten czas, w większym stopniu o nich pamiętają i są w ocenach ostrożniejsi niż młodzi.

Opracował

Krzysztof Pankowski

TABELA 1

		Znajomość daty wprowadzenia stanu wojennego przez badanych				Liczba osób
		pełna data (rok, miesiąc i dzień)	rok i miesiąc	rok i dzień	miesiąc i dzień	
		%	%	%	%	
Ogółem		47	8	0	11	1017
Płeć	Mężczyźni	48	10	0	11	485
	Kobiety	47	7	1	13	532
Wiek	18–24 lata	24	6		13	91
	25–34	27	4	1	6	158
	35–44	46	11		7	190
	45–54	56	13		13	165
	55–64	64	6	1	17	179
	65 lat i więcej	53	7	0	17	234
Miejsce zamieszkania	Wieś	39	8	0	13	408
	Miasto do 19 999	59	7		8	103
	20 000 – 99 999	49	9		16	252
	100 000 – 499 999	52	6	1	10	155
	500 000 i więcej mieszk.	58	9		8	100
Wykształcenie	Podstawowe/gimnazjalne	39	5	1	15	155
	Zasadnicze zawodowe	45	9		13	238
	Średnie	42	10	0	12	359
	Wyższe	61	6	0	10	264
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	60	6	1	10	137
	Średni personel, technicy	48	12	2	11	48
	Pracownicy adm.-biurowi	52	6		9	65
	Pracownicy usług	38	6		9	69
	Robotnicy wykwalifikowani	39	9		7	105
	Robotnicy niewykwalifik.	34	10		10	48
	Rolnicy	36	16		13	43
	Pracujący na własny rach.	49	12		13	45
	Bezrobotni	48	4		13	21
	Emeryci	55	7	1	16	275
	Renciści	50	5		19	47
	Uczniowie i studenci	32	8		16	49
	Gospodynie domowe i inni	36	12		8	65
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	54	8	1	14	118
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	54	7		10	98
	sekt. prywat. poza rolnict.	43	8	0	8	292
	prywatnym gosp. rolnym	35	18		13	48
Dochody na jedną osobę	Do 999 zł	41	5		9	72
	Od 1000 zł do 1499 zł	48	8	1	17	146
	Od 1500 zł do 1999 zł	48	8	0	13	178
	Od 2000 zł do 2999 zł	52	7		15	158
	3000 zł i więcej	54	6	1	12	138
Ocena własnych war. mater.	Złe	50	11		13	61
	Średnie	48	10	0	12	428
	Dobre	47	6	1	12	528
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	58	6		20	36
	Raz w tygodniu	48	8	0	13	337
	1–2 razy w miesiącu	47	4	1	18	146
	Kilka razy w roku	42	9		11	241
	W ogóle nie uczestniczy	50	8	1	9	226
Poglądy polityczne	Lewica	52	9	0	8	191
	Centrum	49	7		14	279
	Prawica	50	10	1	14	324
	Trudno powiedzieć	34	4	0	11	191

TABELA 1 cd.

		Znajomość daty wprowadzenia stanu wojennego przez badanych				Liczba osób
		tylko rok	tylko miesiąc	tylko dzień	nie zna daty w ogóle	
		%	%	%	%	
Ogółem		4	4	8	19	1017
Płeć	Mężczyźni	4	4	9	18	485
	Kobiety	4	4	8	21	532
Wiek	18–24 lata	3	3	5	48	91
	25–34	3	3	14	45	158
	35–44	9	9	5	22	190
	45–54	2	2	9	8	165
	55–64	3	3	5	3	179
	65 lat i więcej	4	4	10	10	234
Miejsce zamieszkania	Wieś	6	6	12	22	408
	Miasto do 19 999	1	1	6	19	103
	20 000 – 99 999	3	3	4	18	252
	100 000 – 499 999	5	5	5	21	155
	500 000 i więcej mieszk.	4	4	10	11	100
Wykształcenie	Podstawowe/gimnazjalne	3	3	13	25	155
	Zasadnicze zawodowe	7	7	8	18	238
	Średnie	3	3	7	24	359
	Wyższe	4	4	6	12	264
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	4	4	7	11	137
	Średni personel, technicy	4	4	6	18	48
	Pracownicy adm.-biurowi	3	3	13	16	65
	Pracownicy usług	2	2	7	38	69
	Robotnicy wykwalifikowani	5	5	10	30	105
	Robotnicy niewykwalifik.	10	10	8	29	48
	Rolnicy			10	25	43
	Pracujący na własny rach.	5	5	5	17	45
	Bezrobotni	9	9	7	19	21
	Emeryci	4	4	9	8	275
	Renciści	5	5	6	16	47
	Uczniowie i studenci	2	2	5	36	49
	Gospodynie domowe i inni	4	4	6	34	65
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	4	4	9	11	118
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	2	2	8	19	98
	sekt. prywat. poza rolnict.	6	6	8	27	292
	prywatnym gosp. rolnym			12	22	48
Dochody na jedną osobę	Do 999 zł	11	11	8	26	72
	Od 1000 zł do 1499 zł	3	3	8	15	146
	Od 1500 zł do 1999 zł	3	3	9	19	178
	Od 2000 zł do 2999 zł	3	3	6	16	158
	3000 zł i więcej	3	3	7	16	138
Ocena własnych war. mater.	Złe	3	3	12	10	61
	Średnie	5	5	7	18	428
	Dobre	4	4	9	22	528
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	3	3	8	6	36
	Raz w tygodniu	5	5	7	18	337
	1–2 razy w miesiącu	4	4	5	21	146
	Kilka razy w roku	4	4	9	25	241
	W ogóle nie uczestniczy	4	4	10	19	226
Poglądy polityczne	Lewica	3	3	8	19	191
	Centrum	3	3	6	21	279
	Prawica	5	5	10	10	324
	Trudno powiedzieć	7	7	8	35	191

TABELA 2

		Jak z perspektywy minionych lat ocenia Pan(i) decyzję o wprowadzeniu stanu wojennego w naszym kraju? Czy, Pana(i) zdaniem, była to decyzja:			Liczba osób
		słuszna	niesłuszna	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	
Ogółem		33	37	30	1075
Płeć	Mężczyźni	30	45	25	510
	Kobiety	36	30	34	565
Wiek	18–24 lata	11	39	50	102
	25–34	22	36	41	182
	35–44	33	38	29	208
	45–54	37	29	33	164
	55–64	43	40	17	178
	65 lat i więcej	41	40	19	242
Miejsce zamieszkania	Wieś	38	32	31	440
	Miasto do 19 999	34	36	30	112
	20 000 – 99 999	30	37	33	262
	100 000 – 499 999	34	44	21	156
	500 000 i więcej mieszk.	20	51	29	106
Wykształcenie	Podstawowe/gimnazjalne	37	32	31	173
	Zasadnicze zawodowe	39	33	28	251
	Średnie	34	36	30	372
	Wyższe	25	45	30	279
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	24	47	29	143
	Średni personel, technicy	37	38	24	49
	Pracownicy adm.-biurowi	24	38	38	67
	Pracownicy usług	20	34	46	75
	Robotnicy wykwalifikowani	27	33	40	110
	Robotnicy niewykwalifik.	40	31	29	59
	Rolnicy	54	15	31	47
	Pracujący na własny rach.	19	52	29	50
	Bezrobotni	42	39	19	22
	Emeryci	45	36	19	281
	Renciści	39	40	20	45
	Uczniowie i studenci	12	49	39	55
	Gospodynie domowe i inni	35	31	35	73
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	39	31	29	120
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	20	44	36	107
	sekt. pryw. poza rolnict.	25	39	36	319
	prywatnym gosp. rolnym	49	24	26	52
Dochody na jedną osobę	Do 999 zł	45	29	26	76
	Od 1000 zł do 1499 zł	43	31	26	154
	Od 1500 zł do 1999 zł	37	37	26	184
	Od 2000 zł do 2999 zł	37	42	21	171
	3000 zł i więcej	22	49	29	144
Ocena własnych war. mater.	Złe	34	33	33	60
	Średnie	34	39	27	447
	Dobre	32	37	31	568
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	45	40	15	34
	Raz w tygodniu	33	41	27	351
	1–2 razy w miesiącu	38	31	32	165
	Kilka razy w roku	34	34	32	257
	W ogóle nie uczestniczy	30	40	30	241
Poglądy polityczne	Lewica	34	41	25	209
	Centrum	39	33	28	310
	Prawica	31	50	19	329
	Trudno powiedzieć	29	19	52	204

TABELA 3

		Dlaczego, Pana(i) zdaniem, wprowadzono stan wojenny? Może Pan(i) wskazać nie więcej niż 3 powody.				Liczba osób
		W celu uniknięcia obcej interwencji	PZPR chciała utrzymać się przy władzy, nie chciała dopuścić do obalenia systemu	Aby uniknąć rozlewu krwi, wojny domowej	Aby zlikwidować „Solidarność”, opozycję	
		%	%	%	%	
Ogółem		27	40	22	33	1072
Płeć	Mężczyźni	28	45	19	36	509
	Kobiety	25	35	25	30	563
Wiek	18–24 lata	15	37	17	29	99
	25–34	19	36	14	31	182
	35–44	28	39	22	32	211
	45–54	33	38	24	32	162
	55–64	31	46	28	35	177
	65 lat i więcej	28	43	26	35	241
Miejsce zamieszkania	Wieś	24	32	22	27	439
	Miasto do 19 999	35	45	25	37	112
	20 000 – 99 999	26	43	22	35	258
	100 000 – 499 999	27	41	23	31	157
	500 000 i więcej mieszk.	29	59	19	52	106
Wykształcenie	Podstawowe/gimnazjalne	22	28	26	19	174
	Zasadnicze zawodowe	27	34	28	32	250
	Średnie	27	41	18	33	369
	Wyższe	29	52	20	42	278
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	27	53	22	46	144
	Średni personel, technicy	31	41	22	30	49
	Pracownicy adm.-biurowi	21	49	11	41	65
	Pracownicy usług	26	38	22	26	75
	Robotnicy wykwalifikowani	25	34	18	36	112
	Robotnicy niewykwalifik.	23	20	33	21	58
	Rolnicy	45	35	13	11	46
	Pracujący na własny rach.	22	49	7	35	50
	Bezrobotni	40	30	12	36	22
	Emeryci	30	41	30	33	281
	Renciści	19	33	22	26	45
	Uczniowie i studenci	11	47	19	30	54
	Gospodynie domowe i inni	26	27	25	29	72
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	31	45	28	32	121
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	25	46	25	30	107
	sekt. pryw. poza rolnict.	24	39	16	37	319
	prywatnym gosp. rolnym	36	36	10	20	51
Dochody na jedną osobę	Do 999 zł	32	23	27	24	75
	Od 1000 zł do 1499 zł	20	37	27	32	156
	Od 1500 zł do 1999 zł	31	40	28	31	182
	Od 2000 zł do 2999 zł	29	43	22	41	173
	3000 zł i więcej	27	63	16	44	143
Ocena własnych war. mater.	Złe	29	37	23	19	60
	Średnie	27	41	20	34	448
	Dobre	26	40	24	33	564
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	30	67	19	43	34
	Raz w tygodniu	23	41	24	34	350
	1–2 razy w miesiącu	30	34	26	29	163
	Kilka razy w roku	29	38	23	29	256
	W ogóle nie uczestniczy	29	41	19	36	241
Poglądy polityczne	Lewica	28	44	24	38	208
	Centrum	31	35	27	30	307
	Prawica	25	54	20	40	328
	Trudno powiedzieć	23	20	16	20	202

TABELA 3 cd.

		Dlaczego, Pana(i) zdaniem, wprowadzono stan wojenny? Może Pan(i) wskazać nie więcej niż 3 powody.				Liczba osób
		Aby uspokoić sytuację, wprowadzić porządek	Aby powstrzymać strajki	Z innych powodów	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	
Ogółem		20	32	2	17	1072
Płeć	Mężczyźni	18	32	2	14	509
	Kobiety	22	32	2	19	563
Wiek	18–24 lata	25	41	1	26	99
	25–34	17	29	1	31	182
	35–44	24	31	5	14	211
	45–54	14	31	1	17	162
	55–64	25	36	1	6	177
	65 lat i więcej	19	28	1	11	241
Miejsce zamieszkania	Wieś	22	27	1	23	439
	Miasto do 19 999	19	32	4	14	112
	20 000 – 99 999	19	32	1	16	258
	100 000 – 499 999	22	41	3	8	157
	500 000 i więcej mieszk.	19	39	4	6	106
Wykształcenie	Podstawowe/gimnazjalne	21	26	2	23	174
	Zasadnicze zawodowe	20	29	0	17	250
	Średnie	23	30	2	17	369
	Wyższe	17	40	2	12	278
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	17	44	5	10	144
	Średni personel, technicy	31	33		18	49
	Pracownicy adm.-biurowi	21	45	2	16	65
	Pracownicy usług	26	16	6	23	75
	Robotnicy wykwalifikowani	18	26		24	112
	Robotnicy niewykwalifik.	25	18	1	19	58
	Rolnicy	29	19		18	46
	Pracujący na własny rach.	23	25		17	50
	Bezrobotni	23	30		26	22
	Emeryci	19	30	1	11	281
	Renciści	13	28	2	17	45
	Uczniowie i studenci	22	57	4	17	54
	Gospodynie domowe i inni	18	36		26	72
	inst. państw., publicznej	24	40	1	12	121
Pracuje w:	spółce właścicieli prywatnych i państwa	17	27	1	21	107
	sekt. prywat. poza rolnict.	22	30	4	19	319
	prywatnym gosp. rolnym	28	19		16	51
Dochody na jedną osobę	Do 999 zł	28	25		16	75
	Od 1000 zł do 1499 zł	22	31	3	16	156
	Od 1500 zł do 1999 zł	23	27	2	12	182
	Od 2000 zł do 2999 zł	24	37	2	12	173
	3000 zł i więcej	15	47	2	6	143
Ocena własnych war. mater.	Złe	26	23	8	14	60
	Średnie	22	31	1	18	448
	Dobre	19	33	2	16	564
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	14	40		10	34
	Raz w tygodniu	20	33	1	13	350
	1–2 razy w miesiącu	24	27	1	18	163
	Kilka razy w roku	19	29	1	17	256
	W ogóle nie uczestniczy	23	35	2	18	241
Poglądy polityczne	Lewica	21	39	2	15	208
	Centrum	26	35	2	13	307
	Prawica	17	30	1	8	328
	Trudno powiedzieć	16	23	1	36	202